

Türkiye Türkçesinde Boş Artgönderim

Fatma ZENGİN¹, Talat DİNAR²

Türkiye Türkçesinde Boş Artgönderim³

Özet

Artgönderim metin içerisinde yer alan canlı veya cansız herhangi bir varlığa dilsel yapılar aracılığıyla gönderim yapılmasıdır. Artgönderim türlerinden biri olarak değerlendirilen boş artgönderim bütün dillerde görülmez. Ancak Türkçe bazı öğeleri düşürme özelliğine sahip bir dildir. Bu özelliğinden dolayı Türkçede boş artgönderimler sıklıkla görülebilmektedir. Bu makalede Tanpınar'ın Huzur romanı veri malzemeleri için kaynak olarak belirlenmiştir. Yapılan taramalar neticesinde metin içerisinde özne silinmesi, yüklem silinmesi ve nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderimler tespit edilmiştir. Elde edilen verilerle Türkiye Türkçesi üzerine yapılan artgönderim çalışmalarında çok fazla değinilmeyen boş artgönderim üzerinde çeşitli çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gönderim, Artgönderim, Boş artgönderim, Huzur romanı.

Zero Anaphora in Turkey Turkish

Abstract

Anaphora is the reference to any animate or inanimate entity in the text through different linguistic structures. Zero anaphora, which is evaluated one of the anaphora types, does not occur in all languages. However, Turkish is a language that has the feature to drop some items. Because of this feature, zero anaphoras can be seen frequently in Turkish. In this article, Tanpınar's Huzur novel has been determined as a source for data materials. As a result of the scans, zero anaphoras, which are formed by deletion of the subject, deletion of the predicate and deletion of the object in the text, were detected. With the data obtained, various inferences were made on zero anaphora, which is not mentioned much in the anaphora studies on Turkey Turkish.

Key Words: Reference, Anaphora, Zero anaphora, Huzur novel

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Gönderim, bağdaşıklık unsurları içerisinde yer alır. İngilizce reference şeklinde kullanılan terim genellikle dil bilimsel öğeler arasında bulunan özdeşlik ilişkisini belirtmek için kullanılır. Gönderim, metinde yer alan dilsel bir ögenin metin içinde ya da metin dışında başka bir dilsel ögenin yerine kullanılmasıyla gerçekleşir. Gönderimin gerçekleşmesi gönderim yapan öge ve

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, richestfatma@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-4294-1808

2 Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, talatdinar@sdu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-9199-0403

3 Bu çalışma Doç. Dr. Talat Dinar danışmanlığında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü için hazırlanan "Türkiye Türkçesinde Artgönderim ve Öngönderim" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

gönderim yapılan öge olarak iki temel ögeye bağlıdır. Gönderim yapan öge, gönderim yapılan ögeyle kurduğu gönderim ilişkisi aracılığıyla anlam kazanır. Gönderim aracılığıyla sözcüklerin gereksiz bir şekilde tekrarı engellenerek metnin daha anlaşılır olması sağlanır (Uzun, 2016: 25). Yazılı veya sözlü metinlerde dilde en az çaba kanunu doğrultusunda gönderimlere yer verilir.

Akçataş, gönderim ögelerinin dört temel işlevinden bahseder (2001: 28-29):

- Gönderim, metnin içinde ve metnin dışında gerçekteşebilir. Metin içi gönderim, ana metnin kurulması için metinde bütünlük sağlar. Metin dışı gönderim ise metnin dışında bulunan bilgileri de metne dâhil eder.
- Metin içi gönderimde gönderimin yönü ileriye doğru veya geriye doğru olabilir.
- Gönderim ögeleri arasında bulunan yakınlık-uzaklık mesafesi önemlidir. Birbirine yakın mesafede bulunan ögeler, cümleler aracılığıyla metnin oluşumunu sağlar. Uzak mesafede bulunan ögeler ise cümleler arasında bağlar kurarak metnin bütünlüğünü sağlar.
- Metnin ana taslağını şahıslara, mekâna ve zamana yapılan gönderimler oluşturur.

Gönderim, metin içi ve metin dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Artgönderim ve öngönderim metin içi gönderim türü olarak kabul edilmektedir. Bu makalede artgönderim türleri içerisinde yer alan boş artgönderim konu edilmiştir.

2. Artgönderim Nedir?

Artgönderim terimi Yunancada “geriye taşımak” anlamına gelen *αναφορά* (anafora) sözcüğünden gelmektedir (Huang, 2000: 1). İngilizce karşılığı ‘anaphora’ olan sözcük aslında ‘ana’ (geriye doğru, akıntıya karşı) ve ‘phora’ (taşıma) şeklinde iki farklı sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Artgönderim, daha önce bahsedilen bir şeyi göstermek olarak basit bir şekilde tanımlanabilir (Güner, 2008: 4). İngilizcede anaphora, Almandada anapher, Fransızcadada anaphore şeklinde kullanılan artgönderim son yıllarda çok fazla dikkat çeken bir konudur. Birçok bilim insanı bu konu ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Ancak Türkçede sınırlı sayıda artgönderim çalışması bulunmaktadır. Artgönderim terimi, modern dil biliminde genellikle iki dilsel unsur arasındaki ilişkiyi ifade etmek için kullanılır. Birbiriyle ilişkili olan bu iki göndereden diğerine bağlı olarak yorumlanan ifadeye artgönderim, diğerine ise öncül adı verilmektedir (Huang, 2000: 1). Artgönderim, Chomsky’nin çalışmalarına göre (1981, 1982, 1986, 1995) dil biliminin ana problemi olan dil edinimi konusundaki sorulara yanıtlar alınabilecek bir araştırma alanı olarak kabul edilmektedir (Huang, 2000: 2).

Artgönderim, Kocaman ve Osam tarafından (2000: 12) bir sözcük veya sözcük öbeğinin daha önce kullanılan bir sözcüğe gönderimde bulunması olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamanın daha iyi kavranabilmesi için şu örneğe yer verilmiştir: ‘Arabayı beğendim fakat o çok

pahalıydı' cümlesinde 'o' kelimesi 'araba' sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Açıklayacak olursak, 'araba' o sözcüğünün öncülü, 'o' sözcüğü ise arabanın artgönderimi konumundadır. Vardar (2002: 224) artgönderim terimini "yinelem" olarak adlandırmakta ve bu terimi bir ifade daha önce geçen bir ögeye daha sonra yer alan bir ögenin gönderim yapması sonucunda ortaya çıkan süreç olarak tanımlamaktadır. Halliday ve Hasan (1976: 31) artgönderimi önceki bir şeyi gösterme yoluyla bağdaşıklığın (cohesion) sağlanması şeklinde tanımlamaktadır. Bir metinde gönderimin yönünün geriye veya ileriye doğru olması artgönderimi veya öngönderimi belirler. Artgönderim, metin içerisinde ilk başta yer alan bilgileri daha kısa bir yolla hatırlatma eğilimindedir (Akçataş, 2001: 28). Bir metinde ya da bir cümlede artgönderim unsurlarından herhangi birinin kullanılması sözcük tekrarına engel olur. Bu durum cümlelerin ve metnin hem söyleyiş hem de görünüş açısından estetiğini sağlar. Herhangi bir varlığa gönderim yapmak için artgönderim veya öngönderim kullanılabilir. Sonuç olarak artgönderimin, metin içerisinde yer alan canlı veya cansız herhangi bir varlığa farklı dilsel yapılar aracılığıyla gönderim yapılması olduğu söylenebilir.

2.1. Artgönderim Türleri

Artgönderim üzerine farklı tasnif denemeleri söz konusudur. Huang (2000: 1) artgönderimi zamirler, dönüşlülük zamirleri, isimler, boş artgönderimler ve tanımlamalar şeklinde sınıflandırmaktadır. Halliday ve Hasan (1976: 37-84) İngilizcede yer alan gönderim öğelerini kişisel, karşılaştırma ve işaret edici gönderim olarak üç başlık hâlinde ele almaktadır. Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışması birçok araştırmacıya kaynak olmuştur. Halliday ve Hasan (1989: 86) bir başka çalışmasında artgönderim türlerini zamirseller, göstericiler (işaret zamirleri ve sıfatları), belirtme artikeli, üstünlük derecesi gösterenler (sıfatlar ve zarflar) olarak belirtmektedir.

Bozkurt (2022: 89) artgönderim türlerini adillar (kişi adıları, gösterme adıları, ilgi eki (adılı), dönüşlülük adıları), gösterme sıfatları ve belirlilik artikeli olarak sınıflandırmaktadır. Bozkurt, bu sınıflandırmayı Halliday ve Hasan'ın (1989: 86) yapmış olduğu sınıflandırmadan yola çıkarak oluşturmuştur.

Dilidüzgün (2008: 60) metinde yer alan gönderim öğelerini şahıs zamirleri, işaret zamirleri, işaret sıfatları, boş zamirler, dönüşlülük zamirleri, belirtme hâl eki, iyelik ekleri ve kişi ekleri şeklinde sınıflandırmaktadır. Dilidüzgün (2017: 151-156) bir başka çalışmasında gönderim ilişkisi kuran öğeleri şahıs zamiri, boş zamir, sıfır biçim birimi, dönüşlülük zamiri, iyelik ekleri, belirtme hâl eki, işaret sıfatı, işaret zamiri, kişi ekleri, zaman belirteci ve yer belirteci ile yapılan artgönderim şeklinde incelemiştir.

Mitkov (2002: 9-14) artgönderim türlerini; zamirsel artgönderim, ad artgönderimi, ad öbeği artgönderimi, eylem öbeği artgönderimi, boş artgönderim, belirteç artgönderimi şeklinde sınıflandırmaktadır. Balyemez (2011: 30-94) artgönderim türlerini; zamir kullanımı ile artgönderim (şahıs zamirleri, işaret zamirleri), işaret sıfatı, kelime veya kelime grubu ile artgönderim şeklinde sınıflandırmaktadır.

Coşkun (2005: 58-65) gönderim ögelerini, zamirler (şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, ilgi zamiri), işaret sıfatları ve karşılaştırma şeklinde tasnif etmiştir. Coşkun (2005), Halliday ve Hasan'ın (1976) İngilizce için yapmış olduğu sınıflandırmanın Türkçe için yeterli olmadığını bu yüzden Türkçeye uygun bir sınıflandırma yaptığını belirtmektedir.

Aktaş (2019) gönderim sınıflandırmasını bağımsız gönderim ögeleri (kişi adilları, dönüşlülük adilları, işaret adilları, belirsizlik adilları, soru adilları, işaret sıfatları, soru sıfatları, soru belirteçleri), bağımlı gönderim ögeleri (iyelik ekleri, belirtme eki, kişi ekleri) başlıkları altında değerlendirmiştir.

Subaşı-Uzun (1995: 40-61) çalışmasında, artgönderimi öncül-bağımsız gönderim ögeleri (şahıs zamirleri, işaret zamirleri), ardıl-bağımlı gönderim ögeleri (kişi ekleri, iyelik ekleri, ilgi eki, belirtme durumu eki) olarak sınıflandırmıştır. Subaşı-Uzun (2004: 30) bir başka çalışmasında, ardıl/öncül ayırımına yer vermeyerek ilk yaptığı sınıflandırmadan (1995) farklı bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Bu sınıflandırmasına (1995) sınıflandırmasından farklı olarak “Ø ile işaretlenen boş zamirleri, dönüşlülük zamirleri ve gösterme zamirleri” gibi türleri eklemiştir.

- i. Ø ile işaretlenen boş zamirler (=Ali eve geldi. Ø Erkenden yattı.)
- ii. Kişi zamirleri (=ben, sen, o, biz, siz, onlar)
- iii. Gösterme zamirleri (=bu, şu, o)
- iv. Gösterme sıfatları (=bu kadın, o adam vb.)
- v. Dönüşlülük zamirleri (=kendi, kendisi vb.)
- vi. Türkçe gibi bağlantılı dillerde adlar üzerindeki iyelik eki ve belirtme durumu eki (=Annesi kızdı; Çocuğu kim dövdü?)
- vii. Türkçe gibi bağlantılı dillerde çekimli eylem üzerindeki kişi ekleri. (=Ayşe ve ben dışarı çıkıyoruz. Alış veriş yapacağız.)

Üstte verilen sınıflandırmalarda araştırmacıların zamirleri ortak gönderim türü olarak kabul ettiği görülmektedir. Zarflar ile yapılan artgönderim türü Mitkov (2002), Dilidüzgün (2017) ve Aktaş'ın (2019) yapmış olduğu sınıflandırmalarda yer alırken diğer araştırmacıların sınıflandırmalarında yer almamaktadır. Yapılan çalışmalarda şahıs zamirleri ve dönüşlülük zamirleri ayrı ayrı başlıklar altında incelenirken Balyemez (2011) çalışmasında dönüşlülük zamirlerini şahıs zamirleri başlığı altında ele almaktadır. Coşkun'un (2005) çalışmasında karşılaştırma ve ilgi zamirine yer verdiği görülmektedir.

Çalışmada artgönderim türleri sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan artgönderim ve ekler ile yapılan artgönderim olmak üzere iki grupta incelenmiştir.

2.1.1. Sözcük veya Sözcük Öbeği ile Yapılan Artgönderim

Bu artgönderim türünde metnin içerisinde daha önceden yer alan bir ögenin yerine başka bir sözcük veya sözcük öbeği (isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil öbeği vb.) kullanılır (Balyemez, 2011: 81). Metin dil bilimi ile ilgili bazı çalışmalarda bu gönderim biçimi sözlüksel bağdaşıklık içinde incelenmiştir.

[1]

[a]

“O günden beri **Mümtaz** Baudelaire’i elinden bırakmadı. Neden sonra sevdiği şairin yanına Mallarme ile Nerval geldi. Fakat **genç adam** onları tanıdığı zaman yolunu tayin edebilecek, seveceği şeyleri sevebilecek yaştıydı” (Tanpınar, 2017: 45).

Örnek [1a]’da “Genç adam” sıfat tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeği daha önceki cümlede yer alan “Mümtaz” adlı roman karakterine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

“Muazzez günün meçhul ülkeler ve lüzumsuz hadiseler gazetesiydi. **İstanbul**’un her semtinde gidip göreceği bir akrabası, hiç olmazsa kardeş gibi sevdiği bir ahbabı bulunan büyükannesine benzerdi. Bu ihtiyar kadın sabahtan akşama kadar, her uğradığı yerde, yolda veya bir evvelki ziyaretinde gördüğü işittiği şeyleri tekrarlaya tekrarlaya gezer, akşamüstü bir hususî metotla hafızaya tamamiyle mal olmuş bir yığın havadisle dönerdi. **Koca şehirde** bilmediği şey pek azdı” (Tanpınar, 2017: 82).

Örnek [1b]’de “Koca şehir” sıfat tamlaması şeklinde oluşturulmuş olan sözcük öbeği daha önce yer alan “İstanbul” yer adına artgönderimde bulunmaktadır.

[c]

“Geldiklerinin sabahı uyanır uyanmaz pencerelerin etrafında, ince, dantela kadar zarif, munis cıvıltılı bir kaynaşma görmüşlerdi. Nuran:- Ay! **Serçeler** geldi...- diye bağır-mıştı. (...) Çünkü Nuran elinden gelse **bu küçük hayvanlar** için hususî yemek dahi yaptırır. O gün akşama doğru köşkün nüfusu bir kişi daha arttı. Bu karlı ve buzlu hava Emirgân’daki siyah köpeğe tahammülü güç ve sıkıcı gelmiş olacak ki, her zaman o kadar istigna gösterdiği Mümtaz’ın davetini bu sefer büyük bir memnuniyetle kabul ederek içeri girdi. Şimdi, Nuran’ın, **kanatlı dostlarına** iştahlı bakışlar fırlatarak sobanın kenarında temizleniyor, bir pencere dışında, her türlü masûniyet içinde kendisiyle adeta alay eden **bu nimetleri** rahat bir rüyada tatmağa hazırlanıyordu “ (Tanpınar, 2017: 345-346).

Örnek [1c]’de “bu küçük hayvanlar”, “kanatlı dostları”, “bu nimetleri” sözcük öbekleri daha önce bahsi geçen “serçeler” sözcüğüne artgönderimlerde bulunmaktadır.

Çalışmada sözcük veya sözcük öbeği ile metnin kişilerine, metinde geçen yer adlarına ve metinde geçen hayvanlara artgönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan artgönderim, zamirler (şahıs zamirleri, dönüşlülük zamiri, karşılıklılık zamiri, işaret zamirleri, ilgi (aitlik) zamiri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri,), sıfatlar (işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, soru sıfatları), zarflar (karşılaştırma zarfları) ve boş artgönderim olarak sınıflandırılabilir.

2.1.1.1. Zamirler ile Yapılan Artgönderim

Zamirler, metin içerisinde daha önce yer alan dilsel ögelerle bağlantı kurarlar. Bu bakımdan zamirler, ifadelerin aynen tekrar edilmesinin önüne geçerek kişilere, olaylara ya da nesnelere gönderimde bulunurlar. Bu durum gönderici ve alıcı arasındaki iletişimin canlı olmasını sağlar (Kuyuma, 2002: 20). Metinde ya da cümlede öncelikle bir ad kullanılır ve daha sonra bu adın yerine bir zamir kullanılmasıyla artgönderim gerçekleştirilir (Demir, 2006: 20). Adın yerine geçen zamirler gönderimde bulunurken bir sözcüğün anlamını metnin farklı bölgelerine taşırlar. Bu durum cümlelerin birbirine bağlanmasını ve metinde bir bütünlüğün oluşmasını sağlar. Ayrıca aynı ifadenin ilkinden farklı bir adlandırma ile metne dâhil olmasına olanak sağlar (Akçataş, 2001: 28). Bir metinde zamirler kendisinden önce yer alan canlı veya cansız herhangi bir varlığın yerini tutarak artgönderim oluşturur.

2.1.1.1.1. şahıs Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

şahıs zamirleri, metinlerde şahışlar hakkında bilgilere dayalı gönderimleri düzenli hâle getirir (Akçataş, 2001: 29). Bir metindeki kişiye gönderimde bulunurken metinde bahsedilen kişinin şahısına ait daha önceden verilmiş bilgiler varsa şahıs zamiri kullanılır (Gül, 2015: 139). şahıs zamirleri bir metinde daha önce bahsedilen veya daha sonra bahsedilecek olan kişi adlarının yerini tutarak gönderimde bulunur.

[2]

[a]

“**Nuran** yüzü kızararak: -Anlatmadı mı Mümtaz, **ben** Anadolu oyunlarının çoğunu bilirim...” (Tanpınar, 2017: 165).

Örnek [2a]’da “Ben” birinci teklik şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Nuran” ismine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[b]

“**İhsan** hastaydı. **O**, yattığı yerden vaziyeti düşünüyordu” (Tanpınar, 2017: 20).

Örnek [2b]’de “O” üçüncü teklik şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “İhsan” ismine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[c]

“-Hepimiz hissiyiz!.. diyordu. **Ben de İhsan da, Suat da...** Onun için hiçbir şey yapamadık! **Bizde** insanı çürüten bir taraf var!..” (Tanpınar, 2017: 353).

Örnek [2c]'de “Bizde” birinci çokluk şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Ben de İhsan da, Suat da” isimlerine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[d]

“Sabih, **Nuran'**a döndü: **-Siz**, Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz?” (Tanpınar, 2017: 86).

Örnek [2d]'de “Siz” ikinci çokluk şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Nuran” ismine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır. Metinde yer verilen ikinci çokluk şahıs zamiri ile yapılan artgönderimler daha çok nezaket amacıyla tek kişiye yönelik olarak kullanılmıştır.

[e]

“**Genç kadından ve kızından** orada ayrılmak lazım geliyordu. Mümtaz **onlardan** ayrılır ayrılmaz, acele ettiğine pişman oldu” (Tanpınar, 2017: 93).

Örnek [2e]'de “Onlar” üçüncü çokluk şahıs zamiri, bir önceki cümlede verilen “Genç kadından ve kızından” sözcük öbeğine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.1.2. Dönüştülük Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Dönüştülük zamiri, dönüşlü ilişkileri ifade etmek için kullanılır, yani eylemin öznenin benliğine yönelik olduğu yerlerde kullanılır. Bu zamirin öncülleri genel olarak cümle içerisinde yer almalıdır. Sabit olan dönüştülük zamiri ve değişken olan dönüştülük zamiri olmak üzere Türkçede iki çeşit dönüştülük zamiri bulunmaktadır. Sabit olan dönüştülük zamiri “kendi”dir. Tıpkı sıfat gibi kelimelerin önüne gelir ve ek almaz. Sabit olan dönüştülük zamiri için “kendi kitabım, kendi kitabı” gibi örnekler verilmektedir. Burada ek “kendi”den sonra gelen kelimeye getirilmektedir. Değişken olan dönüştülük zamiri ise üzerine bütün iyelik eklerini alabilir. Değişken olan dönüştülük zamiri için de “kendim, kendin” gibi örnekler verilmektedir ve bütün şahıslara göre çekimlenebildiği görülmektedir (Kornfilt, 1997: 138-139).

Bazı dilciler dönüştülük zamirini şahıs zamirleri başlığı altında ele alırken bazılarının da ayrı bir başlıkta incelediği görülmektedir. Dönüştülük zamirleri sadece şahıs zamiri olarak kullanılamazlar, çünkü bu zamirler genel olarak insanlar için kullanılıyor olsa bile zaman zaman hayvanlar ya da nesnelere için de kullanılmaktadır. Bu durum için ‘Lamba kendi dibine ışık veremiyor (lamba), Bıçak kendini kesemez (bıçak), Bu renk yaprağın kendi rengi, sonradan boyanmadı (yaprak)’ örnekleri verilmektedir (Demirci, 2010: 45-46).

Türkçede dönüşlülük zamirleri tıpkı şahıs zamirleri gibi kişi adlarının yerini tutarak yapılan işin kişiye dönüşünü vurgulayan ve gönderimde bulunan zamirlerdir. Bir metin içerisinde dönüşlülük zamirleri ismin aynen tekrar edilmesine engel olarak metnin akıcılığını ve bütünlüğünü korumaya yardımcı olur.

[3]

[a]

“**Mümtaz** bu sahneyi hiç unutamadı. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. **Kendisi** bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi oradan ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu” (Tanpınar, 2017: 26).

Örnek [3a]’da “Kendisi” dönüşlülük zamiri, bir önceki cümlede verilen “Mümtaz” ismine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

[b]

“**Emma** rakıya hiç alışmamıştı. Ve Fahir’in içmesini de belki sadece otoritesini kullanmak için istemezdi, Fakat iskelede Nuran’la ve bilhassa kızıyla karşılaşması onu birkaç gün için bazı prensiplerinden fedakârlık etmeğe mecbur ediyordu. Ne olur ne olmazdı, birkaç gün için daha sokulgan, daha uysal görünmeliydi. Yeni tanıştıkları yat sahibi zengin İsveçli ile anlaşana kadar Fahir’in sevgisi ona lazımdı. **Kendi kendisine**: - En aşağı bir ay...- diye tekrarladı” (Tanpınar, 2017: 105).

Örnek [3b]’de “Kendi kendisine” dönüşlülük zamiri, daha önceki cümlede verilen “Emma” ismine artgönderim yoluyla gönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.1.3. Karşılıklılık Zamiri ile Yapılan Artgönderim⁴

Karşılıklılık zamiri iki kişinin karşılıklı olarak yaptığı işi “birbiri” kelimesi ile anlatır. “Birbiri” zamiri, dil bilgisi kitaplarında sıklıkla karşılaşılmayan ancak dilde kullanılan zamirleşmiş kelimelerdendir (Demirci, 2010: 46). Metin içerisinde karşılıklı olarak yer alan ögeler arasındaki karşılıklılığı belirtmek için kullanılır (Yıldırım, 2008: 13). İngilizcede each other ve one another şeklinde kullanılan birbiri-; birbirimiz, birbiriniz, birbiri/birbirleri şeklinde çoğul iyelik ekleri ile çekimlenebilir ya da birbirinizi, birbirimizden, birbirinden ve birbirlerine şeklinde ekler olarak da kullanılabilir. Bhat (2004: 85) ilk görünüşte karşılıklılık zamiri dönüşlülük zaminerine benzetilebilir. Ancak ikisi arasındaki en önemli fark dönüşlülükte öznenin yaptığı işten yine özne etkilenir, karşılıklılık zaminerinde ise özne başkasıdır. Karşılıklılık artgönderimi, Türkçede yüklemde herhangi bir biçim birimsel işaretleyiciye yer vermeden, cümleye söz dizimsel bir işaretleyici ekleyerek veya mantıksal yapıda bir düşme (Ø) ile yapılabilir.

⁴ Göksel ve Kerslake (2006: 238) çalışmasında “reciprocal pronoun” yani karşılıklılık zamiri olarak ele almaktadır.

[4]

“Halbuki işte **Mümtaz’la Nuran** kendisine muhtaç olmadan **birbirleri**yle anlaşıyorlardı” (Tanpınar, 2017: 89-90).

Örnek [4]’da “Birbirleri” karşılıklılık zamiri daha önce verilen “Mümtaz’la Nuran” isimlerine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.1.4. İşaret Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

İşaret zamirleri sözlü bir işaret etme biçimidir. Konuşmacı göndergeyi bir varlığın zaman veya mekândaki yakınlık-uzaklık durumuna göre konumlandırarak tanımlar (Halliday ve Hasan, 1976: 57-58). Türkçede konuşan kişiye bağlı olarak “bu ve bunlar” zamirleri daha yakın mesafede, “şu ve şunlar” zamirleri biraz uzak mesafede, “o ve onlar” zamirleri ise en uzak mesafede yer alan nesne ve kavramları işaret etmek için kullanılmaktadır. Halliday ve Hasan (1976: 63) normalde işaret zamirleri insanları karşılamak için kullanılmaz. Fakat işaret zamirleri eşitlik ilişkisi kuran kullanımlarda insanlar için de kullanılabilir. Bu durum için “Onu tasarlayan kadını tanımak ister misin? O Mary Smith’i” örneği verilmektedir.

İşaret zamirleri, metin içerisinde gizli olan kişi ve nesnelere arasındaki ilişkilerin okuyucu ve dinleyici tarafından anlaşılmasını sağlar. Bu durumda işaret zamirleri belirtilen bu varlıklar arasında artgönderimsel ilişki kurmaktadır (Lüleci, 2010: 99). Böylece işaret zamirleri bir metin içerisinde daha önce bahsedilen varlıkları işaret ederek artgönderimde bulunur.

[5]

“**Aileyi, evi, şehri ve köyü** tekrar kuracağız... **Bunları** yaparken insanı da yapmış olacağız” (Tanpınar, 2017: 266).

Örnek [5]’te “Bunlar” işaret zamiri bir önceki cümlede verilen “aileyi, evi, şehri ve köyü” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır. “Aileyi, evi, şehri ve köyü” yerine “bunlar” işaret zamiri kullanılarak hem tekrardan kaçınılmış hem de anlatımda kolaylık ve akıcılık sağlanmıştır.

2.1.1.1.5. İlgî (Aitlik) Zamiri ile Yapılan Artgönderim

Şahıs zamirleri veya isimlerle oluşturulan isim tamlamalarında daha önce bahsedilen tamlanan öge yerine +ki aitlik ekinin getirilmesiyle artgönderimsel ilişki ortaya çıkar.

[6]

“Adile Hanım’ın **endişelerinin** yanında, **Sabih’inkiler** daha basit kalıyordu. O, Mümtaz’la Nuran’ın birbirlerinden hoşlanır görünmesinden büyük ümitlere kapılmıştı” (Tanpınar, 2017: 91).

Örnek [6]’da “Sabih’inkiler” daha önce kullanılan “endişe” sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır. Örnekte Sabih’in endişeleri yerine “Sabih’inkiler” şeklinde kullanılmıştır.

2.1.1.1.6. Belirsizlik Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Belirsizlik zamirleri gönderim aracı olarak kullanıldığında daha önce bahsedilen bir kavramın parçasına veya bütününe atıfta bulunur.

[7]

“**Güvercinler** bu ikinci sığağında yeme karşı isteksizdiler. Onun için alçaktan, isteksiz isteksiz ve sanki teker teker uçarak geliyorlardı. (...) Fakat **hiçbiri** istediği gibi kımıldamıyor, dantelalı birkaç uçuş topraktan ancak yarım arşın yüksekliğinde çırpınıyor, sonra heyecan sönüyordu” (Tanpınar, 2017: 48-49).

Örnek [7]'de “Hiçbiri” belirsizlik zamiri daha önce verilen “güvercinler” ismine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.1.7. Soru Zamirleri ile Yapılan Artgönderim

Metin içerisinde kavramlara soru zamiri aracılığıyla atıfta bulunarak verilen cevaplar ile gönderimsel ilişki kuran yapılarıdır.

[8]

“Emma, en şirin tebessümlerinden biriyle cevap verdi:

-İstakozdan sonra düşünürüz... Fakat beraber yaşadığı adamın sofrada yemek beklemekten -tabii bütün Türkler gibi- ne kadar sıkıldığını hatırlayarak ilâve etti:

-İstersen bir şinitel veya bonfile...

-Peki, sana **bir şinitel veya bonfile**... Garsona döndü: **-Hangisini** tavsiye edersin?” (Tanpınar, 2017: 104).

Örnek [8]'de “Hangisini” soru zamiri daha önceki cümlede verilen “bir şinitel veya bonfile” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.2. Sıfatlar ile Yapılan Artgönderim

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onları belirtme, niteleme gibi işlevlere sahip olan kelimelerdir (Yılmaz, 2010: 10). İncelenen eserde soru sıfatları, işaret sıfatları ve belirsizlik sıfatları artgönderim yapan unsurlar olarak tespit edilmiştir.

2.1.1.2.1. İşaret Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

İşaret sıfatları, varlıkları işaret ederek belirten sözcüklerdir. Bu yönüyle işaret zamirleri ile benzetmektedir. İşaret sıfatları çoğul eki almaması yönüyle işaret zamirlerinden ayrılmaktadır. İşaret sıfatları gönderimde buldukları isimlerle tamlama oluşturarak yan yana kullanılır (Coşkun, 2005: 64). İşaret sıfatları ile yapılan gönderimde gönderim yapılan öge tekrar edilen isim değil, o ismin daha önce bahsedilen bazı özellikleridir (Balyemez, 2010: 72). İşaret sıfatla-

rı gönderimde bulunurken daha önce bahsedilen eski bilgiyi taşıyan sözcüklerin tekrarlanması engeller (Özkan, 2004: 173).

İşaret sıfatları metin içerisinde daha önce bahsedilen varlıkları sıfat tamlaması şeklinde işaret ederek artgönderimde bulunur.

[9]

“**Ağır bir humma** ile günlerce yatmış, Ahmet’i de **bu humma** içinde doğurmuştu” (Tanpınar, 2017: 18).

Örnek [9]’da “Bu humma” daha önce verilen “ağır bir humma” sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.2.2. Belirsizlik Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Belirsizlik zamirlerinde olduğu gibi belirsizlik sıfatları da gönderim aracı olarak kullanıldığında daha önce adı geçen canlı veya cansız bir varlığın parçasına ya da bütününe atıfta bulunur.

[10]

“Dükkâncı eliyle peykenin bir tarafında üst üste sicimle bağlı, eski meşin ciltli bir kitap dizisini gösterdi. **-Birkaç eski mecmua** var... Görmek isterseniz...- Sicimi çözdü; kitapları silerek ona uzattı. (...) Mecmualardan biri baştan aşağı çok kötü bir yazıyla kopya edilmiş bir Yunus Divanı’ydı; fakat haşiyelerde Bâkî’den, Nef’î’den, Nâbî ve Galip’ten alınmış gazeller vardı. **Öbür mecmua** bir şarkı defteriydi: Şarkıların üstünde makamları, bestekârlarının adları yazılıydı; hepsi meyanları hiçbir sadayı ve heceyi unutmadan tekrarlıyorlardı: Pembe, mavi, beyaz, sarı kâğıtlarda, satırların tebeşir yeri hâlâ görülür şekilde, muntazam, adeta nar gibi, dış dış yazıyla yazılmıştı. Sonuna doğru hoş giden bazı beyitler kaydedilmişti” (Tanpınar, 2017: 52-53).

Örnek [10]’da “Öbür mecmua” daha önce verilen “mecmua” sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır. “Öbür mecmua” sıfat tamlamasıyla “mecmua”nın bütününe değil parçasına gönderim söz konusudur.

2.1.1.2.3. Soru Sıfatları ile Yapılan Artgönderim

Soru sıfatları, soru zamirlerinde olduğu gibi kavramlara soru aracılığıyla atıfta bulunarak gönderim değeri kazanır.

[11]

“**-Fikirlerimin** mesuliyetini üzerime alıyorum. -Suat bu cümleyi işitseydi, **-Hangi fikirler**, Mümtazcığım?...- diye gülmekten katılırdı” (Tanpınar, 2017: 363).

Örnek [11]'de "Hangi fikirler" daha önce verilen "fikirlerim" sözcüğüne soru yoluyla artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.1.3. Zarflar ile Yapılan Artgönderim

Zarflar, fiillerin ve sıfatların önüne gelerek onları farklı açılardan etkiler, değiştirir ve anlamlarını daha belirgin bir hâle getirir (Korkmaz, 2014, s. 451). Karşılaştırma zarfları artgönderim oluşturmaktadır. Soru zarfları da soru zamirleri ve soru sıfatlarına benzer şekilde gönderimde bulunmaktadır. Her metnin kendine özgü gönderim araçları bulunmasından dolayı incelenen metinde soru zarfları ile yapılan öngönderim örnekleri tespit edilirken artgönderim örnekleri tespit edilmemiştir.

2.1.1.3.1. Karşılaştırma Zarfları ile Yapılan Artgönderim

Metin içerisinde en az iki öge benzerlik ya da farklılık gibi çeşitli özellikler açısından kıyaslanarak gönderimsel bir ilişki oluşturur. Karşılaştırma gönderimi yapmak için metnin ilerleyen kısımlarında "daha, en, benzer, gibi, başka, çok..." gibi kıyaslama sözcükleri kullanılır.

Halliday ve Hasan (1976: 76-87) çalışmasında karşılaştırma zarfları ile yapılan artgönderimden bahsetmektedir. Türkçede Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmasını örnek olarak metinsel bağdaşıklık üzerine çalışma yapan Uzun (1995), Karabağ ve İşsever (1995), Akçataş (2001), Özkan (2004) çalışmalarında karşılaştırma zarfları ile yapılan gönderime yer vermemişlerdir. Ancak Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmasından yola çıkan Coşkun (2005) çalışmasında diğer araştırmacılardan farklı olarak karşılaştırma zarfları ile yapılan gönderime yer vermiştir. Daha sonra Coşkun'u (2005) örnek alan Başusta (2009) ve Çoban'ın (2012) çalışmalarında karşılaştırma gönderimi yer almaktadır. Bununla birlikte Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmasından yola çıkan Altunkaya (1987) Türkçedeki karşılaştırma gönderimi için örnekler vererek konuya açıklık getirmiştir.

[12]

"**Adile Hanım** bu ani engelin üstünden çok iyi terbiye edilmiş **bir koşu atı gibi** tereddütsüz atladı" (Tanpınar, 2017: 112).

Örnek [12]'de "Bir koşu atı gibi" ilgeç öbeği daha önce verilen "Adile Hanım" ismine artgönderimde bulunmaktadır. "Adile Hanım"ın aniden ortaya çıkan engeli atlatması "bir koşu atı"nın engelin üzerinden atlamasına benzetilmiştir.

Yukarıda vermeye çalıştığımız sözcük veya sözcük öbekleri ile yapılan artgönderim türlerinden en fazla gönderim yapan unsurun zamirler olduğu görülmektedir. İlk olarak şahıs zamirleri daha sonra da işaret zamirleri metin içerisinde en fazla gönderim yapan ögeler olarak tespit edilmiştir. En az gönderim yapan unsur ise ilgi zamiridir. Soru zamirleri, soru sıfatları ile yapılan artgönderim örnekleri görülmektedir ancak soru zarfları ile yapılan artgönderim örnekleri tespit edilememiştir.

2.1.2. Ekler ile Yapılan Artgönderim

Çalışmada ekler ile yapılan artgönderim türleri iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve kişi ekleri olarak sınıflandırılmıştır.

2.1.2.1. İyelik Ekleri ile Yapılan Artgönderim

Öznenin belirtili isim tamlaması olduğu durumlarda tamlayan söz dizimsel olarak cümlede yer almayarak derin yapıda bırakılır. Tamlayan, iyelik ekinin gönderim değeriyle metni okuyan veya dinleyenlerin zihinlerinde tamamlanır. Böylece hem anlatımda kısalık sağlanmış olur hem de yapının belirtili olma özelliği korunmuş olur (Torusdağ, 2015: 122). İyelik ekleri gönderimde bulunurken metin içerisinde farklı görevler yüklenebilir. Bir cümlenin öznesinin veya herhangi bir ögesinin zamir olduğu durumlarda, fiil üzerinde şahıs ekinin olduğu gibi durumlarda anlatıma kısalık sağlamak amacıyla zamir veya özne yüzey yapıda kullanılmayabilir (Özkan, 2004: 174-175).

[13]

[a]

“**Nuran** gülü seviyordu. Hele Hollanda yıldızı denilen kadife güllerine çıldırıyordu. (...) **-Elbisem** çok eski olsun... Fakat **bahçem**de en iyi güller yetişsin-” (Tanpınar, 2017: 186).

Örnek [13a]’da “Elbisem” ve “bahçem” sözcüklerindeki birinci teklik kişi iyelik eki daha önce verilen “Nuran” ismine artgönderimde bulunmaktadır.

[b]

“Fakat **Fahir** dinlemiyordu. **Gözü** garsonun ceketinin kopmuş düğmesine takılmıştı” (Tanpınar, 2017: 109).

Örnek [13b]’de “Gözü” sözcüğündeki üçüncü teklik kişi iyelik eki daha önce verilen “Fahir” ismine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2. Belirtme Hâl Eki ile Yapılan Artgönderim

Belirtme hâl eki, cümleler arasında işaret sıfatı, şahıs zamiri ya da iyelik ekinin gönderim işlevi aracılığıyla yüzeysel bağın kurulmasını sağlar (Subaşı-Uzun, 1995: 54). Bağımlı gönderim ögeleri içerisinde yer alır. Nesneyi belirtme görevinin yanında cümle içinde ve cümleler arasında gönderim ögesi olarak ilişki kurmayı sağlar.

[14]

“**Fatma** kuyunun kenarında yerde upuzun yatıyordu. Mümtaz onu kaldırırken Yaşar da yanına geldi. (...) Buna rağmen **çocuğu** alt kattaki kışık odaya taşıyan Mümtaz oldu. Yaşar içini boşalttıktan sonra sadece seyirci kalmıştı. **Çocuğu** kanepenin üstüne

yatırıp peşinden gelen Nuran'a emanet ettikten sonra Yaşar'daki değişikliği fark etti" (Tanpınar, 2017: 229).

Örnek [14]'te "Çocuğu" sözcüklerinde yer alan belirtme hâl eki daha önce verilen "Fatma" ismine artgönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.3. Kişi Ekleri ile Yapılan Artgönderim

Fiil üzerinde yer alan kişi ekleri, fiili gerçekleştiren özne ile gönderimsel ilişki oluşturur. Kişi ekleri, Türkçenin zamir düşürme özelliği nedeniyle kendine özgü ilişkiler sergiler (Özkan, 2004: 177). Kişi ekleri bağımlı gönderim öğeleri içerisinde yer alır. Türkçe, cümleden şahıs zamirlerinin çıkarılmasına olanak veren bir dildir. Bu durum cümlede kişi eklerine gönderimsel bir öge olma özelliği kazandırır. Öznenin yüzey metinden atıldığı durumlarda fiil üzerindeki kişi ekleri, özneyi bir şahıs zamiri değeriyle belirtir (Parlak, 2009: 139). Kişi ekleri ile fiili gerçekleştiren kişinin metin içerisinde sürekli yinelenmesi engellenir. Metinde fiili gerçekleştiren kişi ya da kişiler okuyucu ve dinleyici tarafından kişi eklerinin aracılığıyla açık bir şekilde anlaşılabilir.

[15]

"**Fatih şehitleri**, küçük taş lahitlerde yan yana **uyuyorlardı**" (Tanpınar, 2017: 23).

Örnek [15]'te "Uyuyorlardı" sözcüğündeki üçüncü çokluk kişi eki daha önce verilen "Fatih şehitleri" sözcük öbeğine artgönderimde bulunmaktadır.

3. Boş Artgönderim

Boş artgönderim, artgönderim türleri içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Boş artgönderimler, anlam olarak anlaşılabilir ancak cümleden çıkartılmış, ihmâl edilmiş artgönderimlerdir. Dil bilgisi kurallarınca açığa çıkartılan ancak söylem içerisinde yüzeyde yer almayan artgönderim türüdür (Tüfekçi, 2009: 13). Yıldırım (2008: 13) boş artgönderim terimi için boş adsal artgönderim terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bir ad öbeğinin bulunması gereken yeri boş bıraktığı durumlarda görülür. Cheng'e göre (1986: 110) boş artgönderim, bir cümlede gönderenin anlaşıldığı ancak açık bir biçimde belirtilmediği, söz dizimsel açıdan boşluk oluşturan gönderim türüdür. Cümlede yer alması gereken sözcük veya sözcük öbeğinin cümlede ihmâl edilmesiyle boşluk ortaya çıkar. Eksilti, değişimin özel bir şekli olduğu için sıfır değişim ya da boş artgönderim terimleri de kullanılmaktadır. Eksilti yapılan cümle veya metinde öngörüm söz konusudur ve yapı içerisinde bulunan öğeler aracılığıyla boş bırakılan yerlerin anlaşılması veya yorumlanması sağlanır (Elyıldırım, 2008: 131).

Metinlerde ya da cümlelerde dilsel boşluk oluşturan kavram için araştırmacılar arasında uzlaşılmış bir terim söz konusu değildir. Çalışmalarda boş artgönderim için eksilti, eksiltim, eksiltme, eksilteli anlatım, sıfır tekrar, sıfır birim / sıfır biçim birim, boş kategori, ellipsis gibi terimlerde kullanılmaktadır. Trask (2005), Elyıldırım (2008), Demirci (2010), Aydın (2012a)

çalışmalarında boş artgönderim için eksilti terimini kullanmışlardır. Coşkun (2005) ise eksilti anlatım terimini kullanmayı tercih etmiştir.

Dilde en az çaba ilkesi, estetik kaygılar ve anlatımı canlı tutma isteği gibi nedenlerden dolayı metin içerisinde bazı dil birimleri yüzey yapıda yer almaz. Bunun sonucunda bazı boşluklar oluşmaktadır. Sözcük veya sözcük öbeği için sıfır birim (\emptyset), ekler için ise sıfır biçim birim ($-\emptyset$) kullanılır (Aydın, 2012b: 170). Türkçede silme ya da eksiltme artgönderim türleri içerisinde en yaygın gönderim aracı olarak kullanılır. Silme bağımsızdır ve bir öncülün söylenmesini dahi gerektirmez. Edim bilimsel durum bir ögenin göndergesini açık bir şekilde belli ediyorsa, o öge silinebilir. Kornfilt, boş artgönderim terimi için söylem silinmesi terimini kullanmaktadır. Artgönderimsel ifadenin fiil üzerinde işaretlendiği durumlarda da silme işlemi yapılabilmektedir. Bir cümlede fiil üzerinde uyum biçim birimleri ile işaretli olan tek öge öznedir ve özne cümleden silinebilmektedir. Aynı şekilde isim tamlaması içerisinde asıl olan ad ile uyumlu olan iye-ad öbeği tamlamadan silinebilir. Özneler ve iye-ad öbekleri ise daha bağımsız bir şekilde silinebilmektedir (Kornfilt, 1997: 128-129).

Boş artgönderimler anlamı aksatmayan yokluklardır. Cümlede veya metinde söz dizimsel, ses bilimsel ve şekil bilimsel açıdan bulunması gereken bir ögenin türlü sebeplerle düşürülmesi olayıdır. Düşürülen bu ögeler derin yapıda tespit edilebilirler çünkü anlam bilimsel açıdan varlıklarını korumaktadırlar (Demirci, 2010: 78-79).

Boş artgönderim anlamsal olarak gerekli olan ve sadece bağlamdan anlaşılacak bazı ögelerin bir cümle veya metinden çıkarılmasıdır. Geleneksel dil bilgisi uzmanları, bir cümlelin veya ifadenin bir kısmının eksik veya anlaşılmaş görüldüğü durumlar için daha geniş bir anlamda bu terimi kullanmışlardır. Ancak çağdaş dil bilimciler, yalnızca bağlamdan açıkça çıkarılabilecek ögenin ihmâl edildiğini belirtmek amacıyla terimi daha dar bir anlamda kullanmayı tercih etmektedir (Trask, 2005: 58).

Sonuç olarak boş artgönderimin yazılı veya sözlü metinlerde yüzey yapıda yer almayan ancak okuyucu ve dinleyicinin zihninde tamamladığı gönderim türü olduğu söylenebilir.

3.1. Boş Artgönderim Türleri

Eksiltelen öge, gönderim aracılığıyla okuyucu veya dinleyici tarafından metnin bağlamından çıkarılarak tamamlanır. Metinde özne eksiltisi, yüklem eksiltisi, tamlayan eksiltisi, nesne eksiltisi ve tümleç eksiltisi şeklinde boş artgönderimler görülmektedir (Aydın, 2012a: 389).

Boş artgönderim, okuyucu ve dinleyicinin kavramasına engel olmayacak biçimde metinde yer alan bazı ifadelerin düşürülmesiyle oluşur. Boş artgönderim, bir öge dışında cümlelin tamamının düşürülmesi, ortak ögenin düşürülmesi (isim tamlamalarında tamlayanın düşürülmesi, isim tamlamalarında tamlananın düşürülmesi) ve eklerin düşürülmesi şeklinde sınıflandırılmaktadır (Coşkun, 2005: 66-72).

Kerslake (1987: 91-104) Türkçede dört çeşit silinmeden söz etmektedir:

a. Birbirine eşit olan yapılar da silinme: Birbirine bağlanmış olan iki cümlede aynı olan birimlerden bir tanesi silinir.

[16]

[a]

Ayşe şarkı söyler ve **Ayşe** piyano çalar.

Ayşe şarkı söyler ve Ø piyano çalar.

[b]

Mehmet **arabayı** tamir etti, Mustafa **arabayı** temizledi.

Mehmet **arabayı** tamir etti, Mustafa Ø temizledi.

Örnek [16a]'da özne konumunda yer alan "Ayşe" ortak olduğu için ikinci cümlede düşürülmüştür.

Örnek [16b]'de nesne konumunda yer alan "araba" ortak olduğu için yine ikinci cümlede düşürülme yoluna gidilmiştir.

b. Eř ad öbeklerinin silinmesi: Kerslake, bu durumun Türkçede isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil alan yapılar da özne konumunda bulunan ad öbeklerinin silinmesi ile olduğunu belirtmektedir (1987: 92-94).

[17]

[Ø bu kitabı yazan] adam

Örnek [17]'de sıfat-fiil olarak özne konumunda bulunan ad öbeği düşürülmüştür.

c. Özne silinmesi: Türkçede fiiller özneye göre çekimlenir. Bir cümlede şahıs zamirleri vurgulama, pekiştirme ya da karşıtlık gibi işlevler için kullanılır. Dolayısıyla özne konumunda yer alan şahıs zamirlerinin kullanılmasına ihtiyaç yoktur. Ancak Türkçe, birbirine bağlanan iki basit cümlemin öznesi ve yüklemi farklı olduğu durumlarda öznenin silinmesini engeller.

[18]

Onlar evde kaldılar, **ben** sinemaya gittim.

*Ø evde kaldılar, Ø sinemaya gittim.

Örnek [18]'de özneleri ve yüklemleri farklı olan cümlelerde özne konumunda yer alan "Onlar" ve "Ben" zamirlerinin silinmesi söz dizimsel açıdan sorunludur. Türkçe bu tarz silinmelere izin vermez.

d. Sıfır artgönderim⁵: Kerslake'in sıfır artgönderim ile kastettiği Türkçede özellikle zarf-fiil ekleriyle kurulan yan cümleli yapılarda nesnenin ana cümlede kullanılmamasıdır.

[19]

Şu kitabı bitirince bana Ø verir misin? Zeynep Ø çok methetmişti. Ben de Ø okumak istiyorum.

Örnek [19]'da yer alan “Ø” sıfır artgönderimler daha önce verilen “şu kitabı” ifadesine gönderimde bulunmaktadır. Türkçede nesnelere özneler gibi fiil üzerinde bir ekle belirtilemezler. Bu nedenle okuyucu veya dinleyicilerin silinen bir nesnenin gönderim yaptığı ögeyi doğru saptaması söyleme bağıdır. Kerslake, örnek [19]'da nesnenin silinmemesi durumunda söylemin bağdaşıklıkının bozulacağını belirtir (1987: 97).

3.1. Özne Silinmesi ile Oluşan Boş Artgönderim

Türkçede üçüncü teklik şahıs haricinde özneler fiil üzerinde bir ekle belirtilebildiğinden dolayı özne yüzey yapıda yer almayarak düşürülür ve bunun sonucunda boş artgönderim ortaya çıkar. Metin içerisinde özellikle sıralı cümlelerde özne silinmesi ile oluşan boş artgönderimler görülür.

[20]

[a]

“Bu sefer, **bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam**, üst üste haber gönderiyor, hâl hatır soruyor, hanımefendinin, olmazsa beylerden birinin behemehâl gelmelerini, Ø kendisini görmelerini istiyor, Ø dükkânın arkasında eski konağın müştemilatından olan bakımsız kısımın üstündeki iki oda için konuşacağını, Ø kontratın geciktiğini söylüyordu” (Tanpınar, 2017: 14).

Örnek [20a]'da “Ø” boş artgönderimler bir önceki cümlede verilen “bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam” sözcük öbeğine gönderimde bulunmaktadır. Ortak özne olarak “bu aranmaktan, yoklanmaktan hoşlanmayan adam” kullanılması gereken art arda sıralanmış cümlelerde anlatımın canlılığı için özne düşürülerek boş artgönderim yapılmıştır.

[b]

“Ondan sonra **kadın** altında taksi, dükkân dükkân dolaşır, Ø herkese münasip hediyeler arar ve Ø aldığı parayı son kuruşa kadar sarf ettikten sonra eve dönerdi” (Tanpınar, 2017: 16).

⁵ Kerslake (1987: 91) çalışmasında bu terimi “zero anaphora” olarak vermiştir.

Örnek [20b]'de “Ø” boş artgönderimler bir önceki cümlede verilen “kadın” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır. Ortak öznesi “kadın” olan bu art arda sıralanmış cümlelerde öznenin düşürülmesiyle boş artgönderim ortaya çıkmıştır.

[c]

“**İhsan** vaktinde hastahaneye yetişebilmek için bir türlü araba bulamamış, Ø tramvayla gelmişti” (Tanpınar, 2017: 19).

Örnek [20c]'de “Ø” boş artgönderimi bir önceki cümlede verilen “İhsan” ismine gönderimde bulunmaktadır. Özne olarak “İhsan” kullanılması gereken bir durumda boş bırakılarak boş artgönderim yapılmıştır.

[d]

“**Mümtaz** bu gözleri görmemek için gözlerini tekrar kapadı ve Ø korka korka annesine doğru döndü” (Tanpınar, 2017: 30).

Örnek [20d]'de “Ø” boş artgönderimi daha önce cümlede verilen “Mümtaz” ismine gönderimde bulunmaktadır. Özneleri ortak olan ve bağlaçla bağlanan iki cümlede aynı özne tekrar kullanılmayarak “Mümtaz” ismi düşürülmüştür. Bu durum boş artgönderimi ortaya çıkarmıştır.

[e]

“Bundan iki gün sonra bir akşamüstü **Mümtaz'la, annesi**, A...'ya geldiler ve Ø uzak bir akrabanın evine indiler” (Tanpınar, 2017: 32).

Örnek [20e]'de “Ø” boş artgönderimi daha önce verilen “Mümtaz'la, annesi” isimlerine gönderimde bulunmaktadır. Bağlaçla bağlanan ve özneleri ortak olan iki cümlede aynı özne tekrar kullanılmayarak “Mümtaz'la, annesi” isimleri düşürülmüş ve boş artgönderim ortaya çıkarılmıştır.

[f]

“**Mümtaz** acele acele arkadaşlarından ayrıldı ve Ø eve koştu” (Tanpınar, 2017: 37).

Örnek [20f]'de “Ø” boş artgönderimi daha önce verilen “Mümtaz” ismine gönderimde bulunmaktadır. Bağlaçla bağlanan iki cümle ortak öznelere sahiptir. Anlatımın canlılığı için aynı özne tekrar kullanılmayarak “Mümtaz” ismi düşürülmüş ve bunun sonucunda boş artgönderim ortaya çıkmıştır.

[g]

“Ben **Nuran**'ım. Ø Kandilli'de otururum. Ø 1937 senesinde yaşıyor, Ø aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. Ø Hiçbir elbise ve hüviyet değiştirmeye hevesim yok” (Tanpınar, 2017: 136).

Örnek [20g]'de “Ø” boş artgönderimleri daha önce verilen “Nuran” ismine gönderimde bulunmaktadır. Art arda sıralı şekilde bulunan bu cümlelerin hepsinin öznesi ortaktır. En az çaba kanununa göre anlatımın akıcılığı için ilk cümlede kullanılan özne diğer cümlelerde düşürülme yoluna gidilmiştir. Bu durumun sonucunda “Nuran” isminin boş artgönderimleri ortaya çıkmıştır.

[h]

“**Nuran** uçmak , Ø kendi hızı içinde tavanı delmek , Ø göklere yükselmek istiyordu” (Tanpınar, 2017: 288).

Örnek [20h]'de “Ø” boş artgönderimleri daha önce verilen “Nuran” ismine gönderimde bulunmaktadır. Art arda sıralı şekilde bulunan bu cümlelerin hepsinin ortak öznesi “Nuran”dır. En az çaba kanunu etkisiyle ilk cümlede kullanılan özne diğer cümlelerde düşürülerek “Nuran” isminin boş artgönderimlerinin ortaya çıkması sağlanmıştır.

[i]

“**Hegel, Nietzsche, Marx** geldiler, Ø geçtiler” (Tanpınar, 2017: 318).

Örnek [20i]'da “Ø” boş artgönderimi daha önce verilen “Hegel, Nietzsche, Marx” isimlerine gönderimde bulunmaktadır. Bu örnekte ortak öznelere sahip olan sıralı cümlede üç kişi olan özne tekrar kullanılmamış ve boş artgönderim yapılmıştır. Öznenin tekrar tekrar kullanılmaması metnin akıcılığını sağlamaktadır.

3.2. Yüklem Silinmesi ile Oluşan Boş Artgönderim

Yazılı veya sözlü metinlerde art arda gelen cümlelerde ortak olarak kullanılan yüklem gereksiz yinelemelerden kaçınmak amacıyla yüzey yapıda yer almayabilir. Bunun sonucunda yüklem silinmesi ile oluşan boş artgönderimler oluşur.

[21]

“Geldiklerinin üçüncü günü Nuran'a:

-Kitabı artık vazih olarak **görüyorum!** dedi.

-Ben de ceketindeki düğmenin boş yerini Ø” (Tanpınar, 2017: 344).

Örnek [21]'de “Ø” boş artgönderimleri daha önceki cümlede verilen “görüyorum” yüklemine gönderimde bulunmaktadır. Yüklemli ortak olan bu cümlelerden ikinci cümlelerin

yüklemi boş bırakılarak bir önceki cümlemin yüklemine bağlanmıştır. Bu durum “görüyorum” yüklemiminin boş artgönderimini ortaya çıkarmıştır.

3.3. Nesne Silinmesi ile Oluşan Boş Artgönderim

Cümle düzeyinde nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderimler “yahut, ve, ne...ne” gibi bağlaçlar ile bağlanan bağlı cümlelerde görülür (Turan, 2000: 139). Çelttek-Kaili (2017) çalışmasında nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim için boş nesne terimini kullanmayı tercih etmiştir.

[22]

“Bir gün evlerine gittiğimiz zaman **eşeği** bahçede her zamanki yerinde görmedik. Ne oldu?.. diye sorduk. Zavallı romantizma oldu, dediler ve ahır açıp Ø gösterdiler. Eşeğin eğerini karnına ters vurmuşlar, üzengilerden tavana asmışlar” (Tanpınar, 2017: 312).

Örnek [22]’de “Ø” boş artgönderim daha önceki cümlede verilen “eşeği” sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır. “Eşek” burada nesne konumunda yer alması gerekirken daha önce kullanıldığı ve bağlaç olan “ve” ile bağlanmış cümleler söz konusu olduğu için nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim olarak tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Tanpınar’ın Huzur romanı artgönderim türleri açısından incelenmiştir. Roman taranarak tespit edilen örnekler artgönderim türlerine göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada artgönderim türleri sözcük veya sözcük öbeği ile yapılan artgönderim ve ekler ile yapılan artgönderim olarak tasnif edilmiştir. Zamirler ile yapılan artgönderim başlığı altında şahıs zamirleri, dönüşlülük zamiri, karşılıklılık zamiri, işaret zamirleri, ilgi (aitlik) zamiri, belirsizlik zamirleri ve soru zamirleri ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Sıfatlar ile yapılan artgönderim başlığı altında işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları ile artgönderim örnekleri mevcuttur. Zarflar ile yapılan artgönderimde ise karşılaştırma zarfları ile artgönderimler dikkati çeker. Ekler ile yapılan artgönderim başlığı altında iyelik ekleri, belirtme hâl eki ve iyelik ekleri ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. Boş artgönderim, özne silinmesi, yüklem silinmesi ve nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim şeklinde sınıflandırılmıştır.

Anlatımın sürekliliği için gerekli olan dilde en az çaba ilkesinin metin içerisinde bazı boşluklar oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda çalışmada metin içerisinde özne silinmesi, yüklem silinmesi ve nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderim örnekleri tespit edilmiştir. Türkçede yüklem üzerinde bir ekle de belirtilebilen özneler yüzey yapıda yer almayabilir. Bu nedenle ortak öznelere sahip olan bağlı veya sıralı cümlelerde ilk cümlede yer alan öznenin dilde en az çaba ilkesinin etkisiyle daha sonraki cümlemin yüzey yapısında yer almayarak boş artgönderim oluşturduğu görülmüştür. Sıralı cümlelerde ortak olarak kullanılan yüklem yüzey yapıda yer almayarak yüklem silinmesi ile oluşan boş artgönderimler oluşturduğu

tespit edilmiştir. Çalışmada nesne silinmesi ile oluşan boş artgönderimin özellikle “ve” bağlacı ile bağlanmış olan bağlı cümlede karşımıza çıktığı görülmüştür.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazar 1’in makaleye katkısı %50, Yazar 2’nin makaleye katkısı %50’dir.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Akçataş, A. (2001). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, E. (2019). Gönderim İşlevli Dil Birimleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunkaya, F. (1987). Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature, Doctoral Thesis, Ankara: Hacettepe University Institute of Social Sciences.
- Aydın, İ. (2012a). İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın ‘Duygular’ Temasında Yer Alan Okuma Metinlerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkic*, 7 (3), 381-407.
- Aydın, H. (2012b). Dilde Sıfır Birim ve Sıfır Biçimbirimin Kullanımı. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkic*, 7 (2), 169-181.
- Balyemez, S. (2010). Bağdaşıklık ve Dede Korkut Hikâyeleri’nde Bağdaşıklık Görünümleri. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkic*, 5 (4), 133-173.
- Başusta, K.C. (2009). Okuma Eğitiminde Metin Dil Biliminin Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bhat, D. N. S. (2004). *Pronouns*, New York: Oxford University Press.

- Bozkurt, F. (2022). *Metindilbilim Metinsel Bağdaşıklık ve Türkiye Türkçesinde Değiştirim*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Cheng, P. (1986). Referent Introduction and Tracking in Chinese Narratives, Doctoral Thesis, Los Angeles: University of California.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht: Foris.
- Chomsky, N. (1982). *Some Concepts and Consequences of the Theory of Government and Binding*, Massachusetts: MIT Press.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*, New York: Praeger.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*, Massachusetts: MIT Press.
- oban, A. (2012). İlkretim 7. Sınıf ğrencilerinin Oluşturdukları ykleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık ltlerine Gre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Coşkun, E. (2005). İlkretim ğrencilerinin ykleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- eltek, A. (2008). Türkçede Boş Artgönderim Söylem-Edimbilimsel İşlevleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- eltek- Kaili, A. (2017). Türkçe Sözlü Söylemde Boş Nesne, (Hazırlayanlar: Neslihan Kansu Yetkiner ve Mehmet şahin), *Dilbilim eviribilim Yazıları: Prof. Dr. Lütfiye Oktar'a Armağan*, Ankara: Anı yayıncılık, 67-79.
- Demir, T. (2006). Peyami Safa'nın 'Yalnız' Adlı Romanının Metindilbilimsel zmlemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, K. (2010). *Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dilidüzgün, ř. (2008). Türkçe retiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilidüzgün, ř. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe retimi: Uygulamalı Bir Yaklaşım*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elyıldırım, S. (2008). Ömer Seyfettin yklerinde Artgönderim Kullanımı, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (36), 121-146.
- Göksel, A.; Kerslake, C. (2006). *Turkish: A Comprehensive Grammar*, New York: Routledge.
- Gül, M. (2008). Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Sınıflandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gül, M. (2015). Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri, *International Journal of Social Science*, (31), 135-148.
- Güner, E. S. (2008). Türkçe için Derlem Tabanlı Bir Anafor Çözümleme Çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü.
- Halliday, M. A. K.; Hasan, R. (1976). *Cohesion in English (Longman English Language Series)*, London: Longman.
- Halliday, M. A. K.; Hasan, R. (1989). *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*, (2nd ed.), Oxford: Oxford University Press.
- Huang, Y. (2000). *Anaphora: A Cross Linguistic Study*, Oxford: Oxford University Press.
- Karabağ, S.; İşsever, S. (1995). Edinim Sürecinde Bağdaşıklık, XI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri, 25-27 Mayıs 1995, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, 221-235.
- Kerslake, C. (1987). Noun Phrase Deletion and Pronominalization in Turkish, (Hazırlayanlar: H. E. Boeschoten, L. T. Verhoeven), *Studies on Modern Turkish: Proceedings of the 3rd Conference on Turkish Linguistics*, Tilburg: Tilburg University Press, 91-104.
- Kocaman, A.; Osam, N. (2000). *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Hitit Basım Yayın.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*, London: Routledge.
- Kuyma, E. (2022). Bir Artgönderim Ögesi Olarak Zamir ve İşaret Sıfatlarının Atabet'ül-Hakayık'taki Görünümler, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Eğitim Dergisi*, 11 (1), 16-35.
- Lüleci, M. (2010). Yeni Bir Disiplin Olarak Metin Dilbilim ve Türk Edebiyatına Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mitkov, R. (2002). *Anaphora Resolution*, Hong Kong: Pearson Education.
- Özekten, Ö. (2007). Dönüşlülük Zamiri Özne Olabilir mi?, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 55 (2007/2), 101-114.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in 'Onikiye Bir Var' Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 167-182.
- Parlak, H. (2009). Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Subaşı-Uzun, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Ankara: Simurg Yayınları.
- Subaşı-Uzun, L. (2004). Metin Üretimi, *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*, (Editör: Canan İleri) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 21-38.
- Tanpınar, A. H. (2017). *Huzur*, (Hazırlayan: İnci Enginün), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Torusdağ, G. (2015). Memduh Şevket Esenal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, Van: Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Trask, R. L. (2005). *Key Concepts in Language and Linguistics*, New York: Routledge
- Turan, Ü. D. (2000). The Properties of Null Objects in Turkish, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 131-144.
- Tüfekçi, P. (2009), Türkçe için Sözdizim Tabanlı Bir Adıl Çözümleme Sistemi, Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, M. (2016). Nazan Bekiroğlu'nun "Nar Ağacı" Adlı Romanında Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Ekseninde Bir Söz Varlığı Çözümlemesi, Doktora Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, S. (2008). Türkçe Derlemlerdeki Artgönderimlerin Tümdengelimli ve Tümevarımlı Yöntemlerle Çözümlemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, R. M. (2010). Türkiye Türkçesinde Sıfatlar (Tanım, Tasnif, Mukayese, Teklifler), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Summary

Reference is included in the cohesion items. The term is generally used to indicate the identity relationship between grammatical items. Reference is the use of a linguistic items in the text in place of another linguistic items in or out of the text. The referring item gains meaning through the reference relationship it establishes with the referenced item. Reference items consists of endophoric and exophoric reference. Anaphora and cataphora are accepted as endophoric reference items. In this article, zero anaphora, which is one of the anaphora types, is discussed.

Anaphora is the reference to any animate or animate entity in the text through different linguistic structures. The origin of the term anaphora is based on ancient Greek. The word 'anaphora' in English is actually a combination of two different words 'ana' (backwards, against the current) and 'phora' (carrying). Anaphora can be simply defined as showing something that has already been mentioned (Güner, 2008: 4). Anaphora term is used as artgönderim in Turkish, anapher in German, and anophore in French.

Halliday and Hasan (1976: 31) defined anaphora as providing coherence by showing something previous. The term anaphora is generally used in modern linguistics to refer the relationship between two linguistic elements, the expression interpreted depending on the other of these two related referents is called anaphora, and the other is called antecedent (Huang, 2000: 1).

In Turkish, except for the third person singular, since the subjects can be specified with a suffix on the verb, the subject is not included in the surface structure and is dropped, resulting in a zero anaphora. In order to keep the narration fluently, zero anaphora is used to prevent unnecessary repetitions. Chen (1986: 110) explained that zero anaphora as refers to the situation in which there is a syntactic hole in the sentence where a referent is understood but not explicitly mentioned.

According to Kerslake (1987: 91-104), there are four specific noun phrase (NP) deletion types in Turkish:

1. Deletion in coordinate structures, under conditions of structural identity,
2. Equi noun phrase deletion,
3. Pro-drop (noun phrase deletion supported by agreement marking),
4. Zero Anaphora (noun phrase deletion unsupported by agreement marking).

There are limited number of studies on this subject in Turkish. For this reason, it can be said that this study is unique, it will contribute to the studies in the field of linguistics and it will provide a better understanding of the zero anaphora issue.

In this study, Tanpınar's Huzur novel was examined in terms of anaphora types. The samples determined by scanning the novel were classified according to the anaphora types.

In this study, anaphora types were examined in two groups as anaphora made with words or phrases and anaphora made with suffixes. Anaphora types made with words or phrases are classified as pronouns (personal, reflexive, reciprocal, demonstrative, possessive, indefinite, interrogative), adjectives (demonstrative, indefinite, interrogative), adverbs (comparison) and zero anaphora. Anaphora made with suffixes are classified as possessive suffixes, definite article and personal endings. Zero anaphoras are classified subject deletion, predicate deletion and object deletion.

As a result of this study, examples of zero anaphora, which are formed by deletion of subject, predicate and object, were found in the text. Subjects that can be specified with a suffix on the predicate in Turkish may not be included in the surface structure.